

Ekonomie alternatywne i ekonomia różnorodności

Dominacja ekonomii neoklasycznej

Podstawy ekonomii klasycznej zostały napisane w XVIII i XIX wieku. Na ich bazie, pod koniec XIX wieku, rozwinęła się ekonomia neoklasyczna, zwana też przez współczesnych autorów głównonurtową. Jednym z jej założeń jest indywidualizm - skupia się na wyborach jednostek, które upraszcza się do modelowego "homo oeconomicus" - człowieka racjonalnego i nieomylnego. Ekonomia głównonurtowa przez dekady była nauczana jako jedyny opis naszej rzeczywistości ekonomicznej, pomimo istnienia rozbieżności między wnioskami wynikającymi z modeli i prognoz a rzeczywistością. Mimo to, próby opisanie gospodarki i działalności ludzkiej w alternatywny sposób, działały się na marginesie, poza głównymi ośrodkami akademickimi, które nadawały ton narracji ekonomicznej.

Przełomowym momentem okazał się kryzys finansowy, który dotknął świat w latach 2008-2009. Trudno było wtedy obronić nurt neoklasyczny, który ani nie przewidział problemów, ani nie dawał odpowiedzi na bieg wydarzeń. W dobie kryzysu, w obliczu katastrofy klimatycznej i rosnących nierówności społecznych, alternatywne koncepcje ekonomiczne miały szansę dojść do głosu, a równoległe podatny grunt znalazły oddolne innowacje społeczne.

Upowszechniły się nowe nurty, wśród których można wymienić ekonomię behawioralną, instytucjonalną, feministyczną, ekologiczną, spółdzielczości, złożoności czy też austriacką. Ekonomia ekologiczna mogła coraz głośniej krytykować gospodarki nastawione na zysk za niszczenie środowiska naturalnego, które jest traktowane jako darmowy zasób, a ekonomia feministyczna podkreślać wartość niemonetarnych aspektów życia, takie jak praca kobiet, czy troska o środowisko.

W ciągu ostatnich kilkunastu lat wzrosło znaczenie ruchów społecznych, których celem jest przekształcenie zarówno relacji, jak i norm panujących w otaczającej nas przestrzeni gospodarczej. Mnożą się nazwy nadawane alternatywnym koncepcjom: postwzrost (degrowth), gospodarka stanu ustalonego (steady state), ekonomia cyrkularna (circular economy), równy do równego (peer to peer), ekonomia społeczności, kooperacji, współdzielenia, solidarności, buen vivir i Ubuntu.

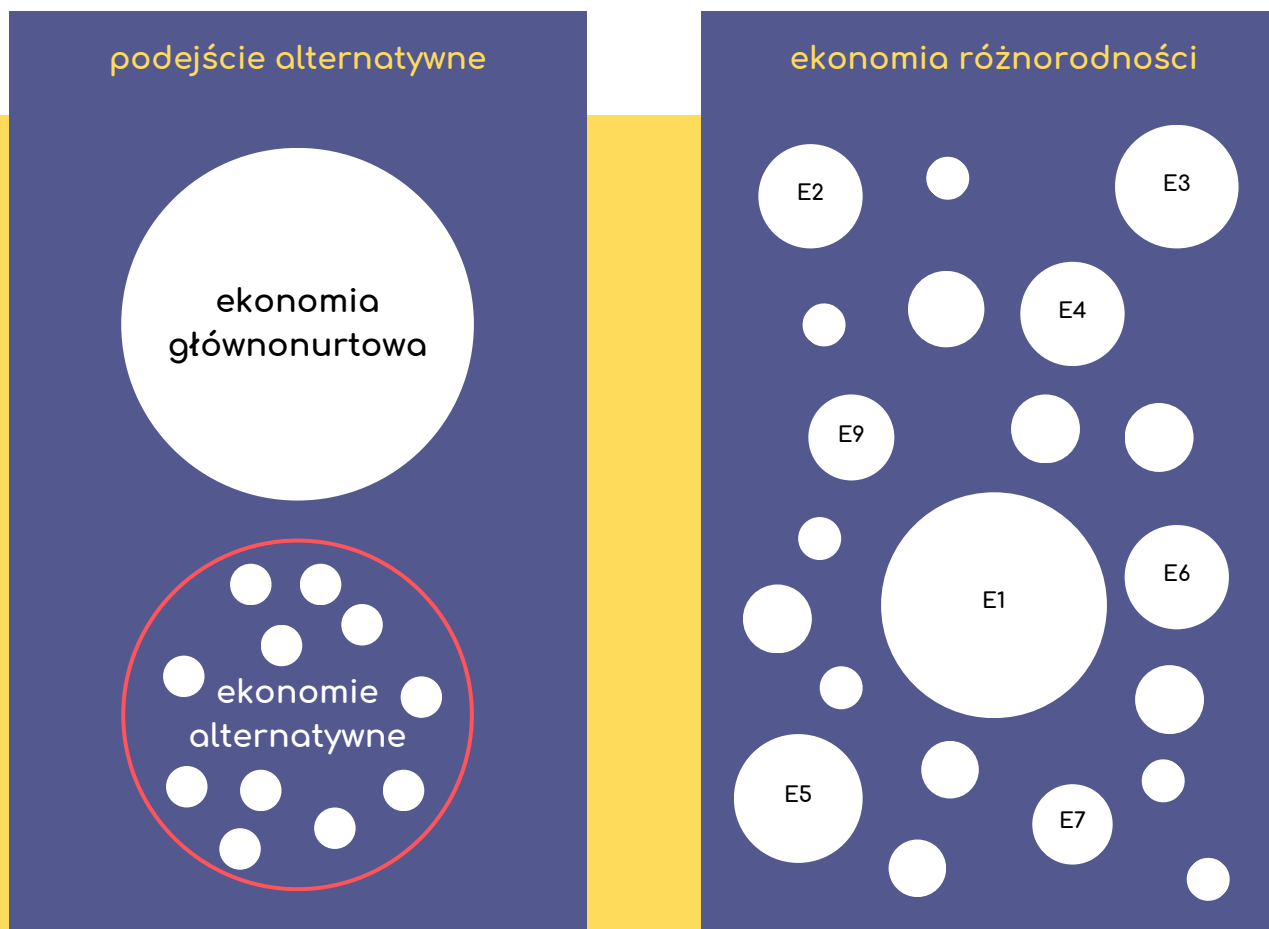

Ekonomie alternatywne czy ekonomia różnorodności?

Alternatywne ekonomie proponują inne sposoby organizacji produkcji, pracy, wymiany, własności, inwestycji, konsumpcji i zarządzania. Nowe narzędzia mają na celu wypracowanie wspólnych norm na rzecz bardziej inkluzywnych, sprawiedliwych, zrównoważonych i demokratycznych gospodarek.

Choć określenie „alternatywny” może być atrakcyjne dla oddolnych ruchów, należy przyjrzeć się bliżej jego znaczeniu. Istnienie „alternatywnej” gospodarki oznacza, że funkcjonuje gospodarka dominująca, w stosunku do której definiowana jest alternatywa. To sprawia, że alternatywne gospodarki mogą być postrzegane jako słabsze z natury, a to ogranicza możliwość ich rozwoju. Podkreślanie za pomocą tego pojęcia dominacji głównego nurtu może prowadzić do uznania alternatywności na skazaną na porażkę lub marginalizację.

W związku z powyższym, w literaturze zachęca się do stosowania określenia „ekonomia różnorodności”. Zakłada ona, że gospodarka składa się z różnorodnych procesów produkcji, wymiany, własności i konsumpcji, a kapitalizm stanowi jedynie jedną z wielu form. Ramy różnorodności ekonomicznej obejmują alternatywne formy pracy, wymiany (np. barter, waluty lokalne), własności (np. dobra wspólne), przedsiębiorstw (np. spółdzielnie pracownicze) i finansowania (np. mikrofinanse).

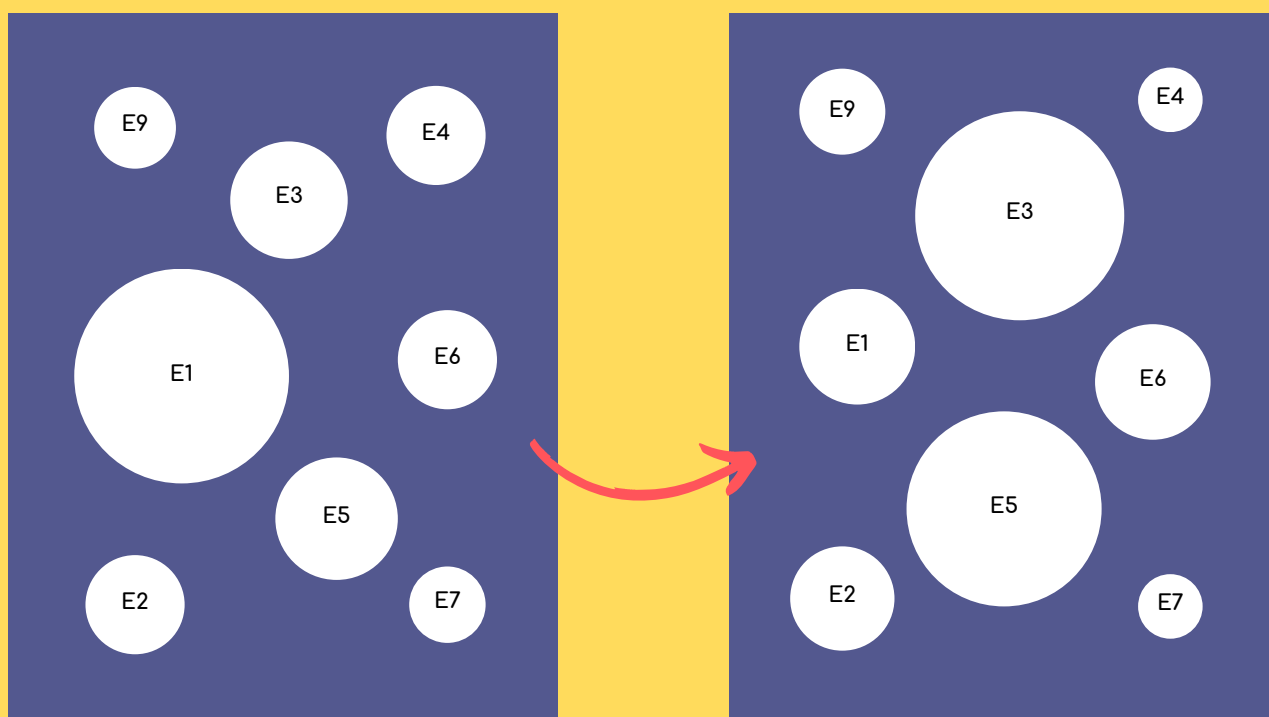
Rys. 1: Zilustrowanie wagi pojęć dla postrzegania alternatywnych koncepcji ekonomicznych

Potrzebujemy sposobu myślenia o alternatywach jako o ewoluujących procesach, a nie statycznych kategoriach. Alternatywne ekonomie są często analizowane w ramach sztywnych podziałów dualistycznych, takich jak alternatywa/główny nurt, globalne/lokalne, państwo/rynek czy kapitalistyczne/niekapitalistyczne. A przecież alternatywne formy gospodarcze nie są statyczne – mogą ewoluować, zmieniając swoją naturę w czasie.

Alternatywne ekonomie powinny być postrzegane jako procesy, które ewoluują. Niektóre alternatywy funkcjonują w obrębie istniejącego kapitalizmu jako jego wariacje, inne działają poza jego głównymi obiegami i mogą być później wchłonięte przez system. Są również takie, które aktywnie bronią swojej autonomii, celowo przeciwstawiając się głównemu nurtowi.

Ważne jest, aby rozumieć, jak lokalne alternatywy mogą rozprzestrzeniać się na większe obszary, np. na poziom regionalny czy państwowy. Na rysunku pierwszym można dostrzec różnicę w pojmowaniu rozwiązań alternatywnych, w zależności od przyjętej terminologii. Jeśli wszystkie nowopowstałe nurty zamknijemy w jednym pojęciu alternatywności, pozostaną one w zamkniętej przestrzeni eksperymentowania i prototypowania, składającej się z marginalnych projektów, którym z założenia przypisuje się nietrwałość.

Jeśli natomiast będziemy traktować nowe koncepcje ekonomiczne jako samodzielne narzędzia opisu i wdrażania form gospodarowania, damy im szansę na wyjście z fazy eksperymentu i prototypu, na wzrost i ewentualne zdominowanie rzeczywistości ekonomicznej w danym miejscu i czasie. Jak w uproszczony sposób przedstawiono na rysunku 2, różne koncepcje ekonomiczne (E1, E2, E3...) mogą zmieniać swoje znaczenie i charakter w czasie.

Rys. 2: Możliwy proces zmian w znaczeniu i skali rozwiązań "alternatywnych"

Podsumowanie i wnioski

W odpowiedzi na kryzys ekonomiczny na początku XXI wieku, nastąpił rozkwit alternatywnych nurtów ekonomicznych, obejmujących zarówno modele i teorie wyjaśniające zjawiska gospodarcze, jak i koncepcje na zmianę paradygmatu myślenia i wartości wspieranych przez gospodarkę.

Pomimo, że w niniejszym cyklu będziemy stosować pojęcie "ekonomie/koncepcje alternatywne", to należy pamiętać o tym, że funkcjonujemy w rzeczywistości wielu ekonomii, w której warto unikać dualizmu alternatywa - główny nurt, marginalizującego nowe rozwiązania.

W następnej części zaprezentowane będą najważniejsze nurty ekonomii różnorodności, z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju i wdrażania innowacji społecznych.

Bibliografia

1. Hülsmann, J.G., Young, S. (red.). (2018). Pomyśleć ekonomię od nowa. Przewodnik po głównych nurtach ekonomii heterodoksyjnej. Poznań: Wydawnictwo Heterodox.
2. Mellor, M. (2010). The Future of Money: From Financial Crisis to Public Resource. London: Pluto Press.
3. Healy, S. (2009). Alternative economies. W The International Encyclopedia of Human Geography (s. 338-344).
4. Jonas, A. (2013). Interrogating alternative local and regional economies: The British Credit Union Movement and post-binary thinking. W H.-M. Zademach, S. Hillebrand (red.), Alternative Economies and Spaces: New Perspectives for a Sustainable Economy (s. xx-xx). Transcript.
5. Firsh, L. (2019). Five alternative economic models. Icarus Complex Magazine. Dostępne online: <https://icaruscomplexmagazine.com/five-alternative-economic-models/>.